

Slavernijergoed in het straatbeeld

Vanuit het project *Mapping Slavery* is een website gemaakt met routes en bronnen voor het voortgezet onderwijs. In 2019 verscheen ook de *Gids Slavernijverleden Nederland*. Daarin staan honderd locaties, van Vlissingen tot Groningen, die met slavernij te maken hebben. Genoeg achtergrondmateriaal om in de klas mee aan de slag te gaan.

Dineke Stam is zelfstandig historica voor Interculturele Museum- en Erfgoedprojecten (ihmp.eu) en maakt deel uit van het samenwerkingsproject *Mapping Slavery*.

Slavernij is een ‘hot’ onderwerp. De afgelopen jaren is de periode van weinig openbare aandacht voor het Nederlandse slavernijverleden doorbroken. Veel publiciteit en discussie ontstond door de acties tegen Zwarte Piet, door het besluit van het Rijksmuseum (in 2015) om achterhaalde koloniale terminologie te vervangen en recent (in 2019) van het Amsterdam Museum om het begrip ‘Gouden Eeuw’ te vervangen door ‘zeventiende eeuw’. In talkshows (en in deze *Kleio* – red.) gaan historici met elkaar in debat over de effecten van slavernij op de Nederlandse economie.

De debatten zijn zo heftig omdat ‘dekolonisatie van de geest’ niet vanzelf gaat. De gebruikelijke manier waarop Nederland terugkeek op het koloniale verleden is met de kennis en inzichten van nu niet meer te handhaven.

Leerlingen vinden slavernij een belangrijk onderwerp, zo bleek uit de bijna vierhonderd enquêtes die leerlingen invulden voor het *edu.mappingslavery.nl*-project. Slechts één keer vulde een leerling in dat hij het onderwerp ‘niet-belangrijk’ vond. Meer dan de helft vond het ‘belangrijk’ en rond een kwart ‘zeer belangrijk’. Doordat leerlingen sporen van slavernij in hun omgeving leren herkennen, kan hun kennis over, belangstelling voor en affiniteit met het

onderwerp slavernij en de gevolgen ervan worden ontwikkeld. Het gesprek over de doorwerking van dit verleden in de vorm van racisme wordt daardoor mede mogelijk gemaakt.

Sporen van slavernij

De meeste sporen van koloniale slavernij zijn te vinden op de plaatsen van waaruit mensen in slavernij werden gebracht, gekocht en verkocht, en waar zij gedwongen werden te werken. Die plekken bevonden zich in de koloniale gebieden en handelsposten aan de westkust van Afrika en aan de overzijde van de oceanen. Behalve het vroegere Nieuw-Nederland en Nieuw-Amsterdam betrof het de Afrikaanse Kaap, Malakka, Nederlands-Indië, Suriname, Curaçao en andere Caraïbische eilanden, maar ook Berbice, Demarara, Essequibo (nu Guyana) en andere plaatsen.¹ *Mapping Slavery* haalt die overzeese geschiedenis dichterbij door de specifieke lokale betrokkenheid bij het slavernijverleden in Nederland letterlijk op de kaart te plaatsen.

De koloniën werden vanuit Nederland bestuurd, en de VOC- en WIC-schepen werden hier gebouwd en uitgerust met kanonnen. Het textiel dat gebruikt werd als ruilmiddel in de slavenhandel werd hier gemaakt. De ruwe suiker, koffie, cacao en tabak, geoogst door mensen in slavernij,

¹ Sporen van slavernij in Nieuw-Nederland en Nieuw-Amsterdam zijn terug te vinden in: Dienne Hondius, Nancy Jouwe, Dineke Stam, Jennifer Tosch, *Dutch New York Histories, Connecting African, Native American and Slavery Heritage - Geschiedenissen van Nederlands New York* (LM Publishers, 2017).

werden hier verwerkt tot eindproducten. En de winsten vloeiden terug naar hier. Sporen van slavernij in Nederland betreffen personen, gebouwen en instellingen die horen bij het verleden van koloniale producten, handel en winst. Ze gaan ook over Afrikanen en Aziaten die vanuit de koloniën naar hier kwamen. Het verzet tegen slavernij en slavenhandel vanuit verschillende kanten is een belangrijk aandachtspunt in de verzamelde sporen.

Op edu.mappingslavery.nl is in samenwerking met docenten van tien scholen materiaal ontwikkeld voor zes steden. Daarnaast is er materiaal te vinden over drie thema's, slavernijmonumenten, verzet tegen slavernij en 'Afrikaanse roots', waarin ook andere steden aan bod komen. Er zijn routes die docenten met de klas kunnen lopen, met bronnen en verhalen die leerlingen tevoren in de klas kunnen voorbereiden. In de proeflessen waren het leerlingen die voor andere leerlingen op de plek zelf een korte presentatie over dat spoor hielden. Deze routes lopen door Haarlem, Amsterdam, Utrecht en Den Haag. Ook voor Culemborg en Zeist zijn lessen gemaakt. De leerlingen gaan met hulp van historische bronnen en beeldmateriaal aan het werk. Soms volgt daarna een wandeling, in andere gevallen blijven de leerlingen op school. Zo stond in Zeist de Evangelische Broeder Gemeente (EBG) centraal, gevestigd in slot Zeist. Tweedeklasleerlingen van het Jordan Montessori Lyceum probeerden de lessen uit. In de vroege achttiende eeuw vertrokken veel leden van de EBG, ook wel Hernhutters genoemd, naar Suriname om daar vooral aan de tot slaaf gemaakte Afrikanen hun geloof te verkondigen. Nog altijd zijn veel Surinamers lid van de EBG. De collectie van de EBG bevat bijzondere bronnen die ook het leven van mensen in slavernij belichten. Met die bronnen gingen de leerlingen aan het werk. Ze kregen de opdracht om een nieuwsbericht van ongeveer 150 woorden te schrijven voor een krant van een Nederlandse organisatie tegen de slavernij.

Slavernijmonument

Ook in de buurt van twee Amsterdamse scholen zijn monumenten te vinden die zich lenen voor een presentatie over slavernij. Leerlingen van het Cygnus Gymnasium maakten korte informatie filmpjes over het slavernijmonument in het Oosterpark. Na enkele lessen over het Nederlandse slavernijverleden deden de leerlingen zelf een klein onderzoek naar dit monument. Zij bedachten vragen als: Wie heeft het gemaakt? Welke boodschap wil de kunstenaar overbrengen? Welke geschiedenis wordt er verbeeld? En wat is de betekenis van het monument in het heden? Via korte filmpjes gaven de leerlingen antwoorden op de onderzoeksvragen. Enkele van die filmpjes staan op edu.mappingslavery.nl.

Deze *peer-to-peer*-werkwijze hebben we ook toegepast voor de route in Amsterdam. Tevoren kozen de leerlingen een spoor van slavernij, waarover zij ter plekke aan de anderen vertelden. De presentaties waren overtuigend, de meeste leerlingen lichtten hun onderwerp met flair toe. Ze hadden zich er echt in verdiept en informatie uit andere bronnen erbij gezocht. Achttien leerlingen van het Reigersboscollege (inmiddels het Ir. Lely Lyceum - red.) vulden achteraf een enquête in over hun ervaringen met de lessen. Door de wandeling keken de meeste leerlingen nu anders naar gebouwen in de stad: 'Ik zag dingen die ik nooit eerder heb gezien, terwijl ik er elke dag was.' De helft van de leerlingen was enthousiast over de wandeling, de andere helft had net zo lief les in de klas. Op de vraag 'Je kunt de sporen van slavernij zien, maar kun je de gevolgen van slavernij ook nu nog voelen?', antwoordden elf leerlingen 'ja'. In de toelichting noemden ze dat *white privilege* nog steeds bestaat, en racisme 'een ding is'. En 'je voorouders waren misschien in slavernij en dat maakt je dan verdrietig'. Ook 'alt-right' en cultuurverandering werden genoemd. Zes leerlingen waren van mening dat je die gevolgen nu niet meer kunt voelen, want 'het is al zo lang geleden' en 'we kunnen nu goed met elkaar omgaan'. Uit de voor- en nameting onder leerlingen die deelnamen aan de proeflessen voor edu.mappingslavery.nl, kunnen we concluderen dat het aantal leerlingen dat inziet dat slavernij iets met hen te maken heeft na de lessen is toegenomen. Zeker is ook dat de leerlingen meer oog hebben gekregen voor de sporen van slavernij in hun eigen omgeving en dat het bewustzijn is gegroeid over de materiële en immateriële gevolgen van slavernij, bijvoorbeeld racisme. Leerlingen komen bij discussies over omstreden monumenten, de Gouden Koets en Zwarte Piet beter beslagen ten ijs. ■

Met dank aan Ineke Mok voor het meelesen.

Leerlingen van het Reigersboscollege vertellen over het Oostindisch Huis, VOC-hoofdkwartier in Amsterdam. Foto: Dineke Stam. Linkerpagina: 't Gekroond Oost en West Indisch Worstvat, aan de gevel van Verwulft 11 in Haarlem.